

2-1-2021

CHARACTERISTICS OF PUBLIC INVESTMENT POLICY FORMATION

B. Tukhliev PhD

Tashkent State University of Economics

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance>

Recommended Citation

Tukhliev, B. PhD (2021) "CHARACTERISTICS OF PUBLIC INVESTMENT POLICY FORMATION," *International Finance and Accounting*: Vol. 2021 : Iss. 1 , Article 16.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2021/iss1/16>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in International Finance and Accounting by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

И.ф.н., доц. Б.К.Тухлиев

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

ДАВЛАТ ИНВЕСТИЯ СИЁСАТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Аннотация: Ушбу мақолада пандемия ва ундан кейинги шароитда инвестицион фаолиятни ташкил этиш, уни инвестициялаш манбаларини шакллантириш, қулай инвестицион муҳит яратиш, миллий иқтисодиётни ривожлантиришда инвестицион фаолиятга таъсир этувчи омилларни ўрганиш ва ҳисобга олиш, хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар фаолиятини такомиллаштириш ўзига хос хусусиятлари бўйича ўрганишлар асосидаги муҳокама ва хулосалар шакллантирилган.

Таянч сўзлар: инвестиция, асосий капитал, инвестицион муҳит, инвестицион жозибadorлик инновация, ялпи ички маҳсулот, инвестор, инвестицион фаолият, инвестицияларни молиялаштириш.

PhD, associate prof. B.K. Tukhliev

Tashkent State University of Economics

CHARACTERISTICS OF PUBLIC INVESTMENT POLICY FORMATION

Abstract: This article discusses and concludes on the peculiarities of the organization of investment activities in the pandemic and its aftermath, the formation of sources of investment, the creation of a favorable investment climate, the study and accounting of factors influencing the development of the national economy, improving the activities of enterprises with foreign investment.

Keywords: investment, fixed capital, investment environment, investment attractiveness innovation, gross domestic product, investor, investment activity, investment financing.

Кириш

Сиёсат маълум мақсаддаги вазифаларни амалга оширишдаги ҳаракатлар тизимидир. Давлат иқтисодий сиёсатининг муҳим турларидан бири – инвестиция сиёсатидир. Инвестиция сиёсат жамиятда моддий ва номоддий ишлаб чиқариш соҳаларига мақсадли ва илмий асосланган инвестициялар жалб қилишни ўзида акс эттиради. У ёки бу давлатнинг замонавий инвестиция сиёсати иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, иқтисодиётни кўтариш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, аҳолини иш билан таъминлаш, инновацион янгиликлар киритиш ва шунингдек экологик муаммоларни ҳал этиш билан ажралиб туради.

Инвестиция сиёсати инвестиция фаолиятни ташкил этиш ва уни амалга оширишдаги ҳаракатлар йиғиндисини акс эттиради. Инвестиция муносабатларининг қайдаражада ташкил қилингани мамлакат ичкарасида

хукумат томонидан ишлаб чиқиладиган ва қабул қилинадиган қарорлар ва қонун-қоидалар билан белгиланади.

Адабиётлар шарҳи

Ўзбекистон Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, қайси давлат фаол инвестиция сиёсатини юритган бўлса, ўз иқтисодиётининг барқарор ўсишига эришган. Шу сабабли ҳам инвестиция – бу иқтисодиёт драйвери, ўзбекча айтганда, иқтисодиётнинг юраги, десак, муболаға бўлмайди” [1].

Мамлакат ва унинг қўйи иерархик буғунларида инвестиция фаолиятини ташкил этиш, уни инвестициялаш манбаларини шакллантириш, қулай инвестиция муҳитини яратиш, миллий иқтисодиётни ривожлантиришда инвестиция фаолиятига таъсир этувчи омилларни ўрганиш ва ҳисобга олиш, хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар фаолиятини такомиллаштириш каби қатор масалалар кўплаб иқтисодчи олимлар ва мутахассисларнинг илмий тадқиқотларида атрофлича ёритилган.

Юридик энциклопедияда инвестиция сиёсатига қўйидагича таъриф берилган, яъни, Инвестиция сиёсати (инглизча *investment policy*)- ички ва ташқи сиёсатни ҳисобга олган ҳолда умумий йўналишни белгилаш учун ижтимоий, иқтисодий ва хусусий хўжалик қарорларини қабул қилиш мажмуидир ва шунингдек, воситалардан иқтисодий самарали фойдаланиш мақсадида мамлакат ичкараси ва ташқарисида капитал қўйилмаларни жамғариш ва йўналишларини белгилашдан иборат [2].

2019 йил 25 декабрда “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти” тўғрисидаги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни қабул қилинди. Бу қонун билан 1) Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелда қабул қилинган «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги 609-И-сонли Қонуни, Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелда қабул қилинган «Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида»ги 611-И-сонли Қонуни, Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабрда қабул қилинган «Инвестиция фаолияти тўғрисида»ги 719-И-сонли Қонуни ва бошқа бир қанча меъёрий ҳужжатлар бекор қилинди. Янги Қонуннинг 3- моддасида инвестиция сиёсатига қўйидагича таъриф берилган. “Инвестиция сиёсати — Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётида ва унинг алоҳида тармоқларида инвестицияларнинг зарур даражасини ва тузилмасини таъминлашга, инвестиция фаолияти субъектларининг инвестиция манбаларини топишга ва улардан фойдаланишнинг устувор тармоқларини аниқлашга йўналтирилган инвестициявий фаоллигини оширишга доир ўзаро боғлиқ тадбирлар мажмуи;” дир белгилаб қўйилган [3].

С.Махмудовнинг фикрича, инвестиция сиёсати – давлатнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий ривожланишидаги доимий мақсадли фаолиятларининг муҳим бир қисми ҳисобланади. Шунингдек, Ўзбекистоннинг фаол инвестиция

сиёсатининг муҳим жиҳатларидан бири инвестицияларнинг молиялаштириш манбаларида марказлаштирилган капитал қўйилмаларни салмоғини камайтириб, молиялаштиришнинг бозор механизмларини жорий этишни такомиллаштирилиб борилаётганлиги муҳимдир [4].

Э.И.Носиров ва бошқалар томонидан ёзилган “Инвестиция рискларини бошқариш” номли ўқув қўлланмада инвестиция фаолиятини ташкил этиш ва уни амалга ошириш жараёнида рискларни бошқаришнинг назарий асослари баён этилган. Инвестиция рискларини турлари ва шакллари ифодаланиб, рискларни бошқариш бўйича халқаро молия институтлари тажрибаси кўрсатиб берилган. Ўзбекистонда инвестиция рискларини бошқаришнинг самарали усуллари, воситалари ва имкониятлари очиб берилган [5].

Россиялик иқтисодчи олимлар Г.П.Подшиваленко, Н.В.Киселеваларнинг фикрларига кура, Инвестиция сиёсати-инвестиция ҳажми ва таркибини ўзгартиришга қаратилган ҳамда уни иқтисодиёт тармоқ ва соҳаларига самарали жойлаштиришга йўналтирилган тадбирлар мажмуидир [6].

Шу уринда Л.С.Валинурова корхона инвестиция сиёсатига қуйидагича таъриф бериб ўтган - Корхона инвестиция сиёсати-корхонага қўйилган инвестициялар самарадорлигини таъминлашга қаратилган, шунингдек, жалб этилган инвестициялардан самарали фойдаланиш орқали корхона молиявий барқарорлигини ва тўловга қобиллик даражасини, маҳсулот рақобатбардошлигини таъминлаш, узоқ муддатли истикболда юқори суръатларда ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирлар мажмуасидир [7]. Шунингдек, О.Астанақулов инвестиция сиёсатига қуйидагича таъриф беради; инвестиция сиёсати-яқин келажакда корхона инвестиция фаолияти билан боғлиқ бўлган жадал ва самарали стратегик режалаштириш жараёни ва прогнозлаштиришни вужудга келтириш. Давлат инвестиция сиёсатини минтақавий, тармоқ ҳамда корхона инвестиция сиёсатига алоҳида ажратиб олиш мақсадга мувофиқдир [8].

Тадқиқот методологияси

Ушбу мақолада Ўзбекистон ва хорижий мамлакатлар иқтисодчи олимларининг инвестиция фаолияти ва давлат инвестиция сиёсатини шакллантириш, инвестиция муносабатларини амалга оширишни молиявий жиҳатдан таъминловчи манбаларнинг таҳлиliga бағишланган илмий асарлари ўрганилган. Тадқиқот методологияси сифатида адабиётлар қиёсий таҳлили, мантиқий ва таркибий таҳлил қилиш, гуруҳлаштириш ва қиёсий таққослаш, иқтисодий-статистик таҳлил ва фаразни асослаш усулларидан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар

Давлат инвестицион сиёсатини шакллантиришнинг мақсад ва вазифалари хорижий инвесторнинг манфаатли қизиқишларидан келиб чиқади. Хорижий инвесторлар капиталнинг қопланиш муддати, инвестицияларнинг капиталлашув

жараёнлари, томонлар улушлари ва фойданинг бўлиниши, шунингдек мамлакатда бозор механизмларининг ишлаш тартиблари ва бунга ривожланган экспортёр давлатлар ва халқаро ташкилотларнинг муносабатлари масалаларига эътиборни қаратади.

Бугунги кунда пандемия сабаб давлат иқтисодий сиёсатидаги номувофиқлик юзага келди. Дарҳақиқат, Ўзбекистон иқтисодиётига ҳам пандемия ўз оқибатларини кўрсатмасдан қолмади. 2020 йилнинг январь-сентябрь ойларида инвестицион фаолликни пасайгани кузатилиб, асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажмини ўтган йилнинг мос даврига нисбатан ўсиш суръати 91.3 % ни ташкил этади.[9]

2020 йилнинг январь-сентябрь ойларида 138.1 трлн.сўм асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилиб, уларнинг 63.7 % и ёки 88.0 трлн.сўми жалб этилган маблағлар ҳисобидан молиялаштирилган бўлса, корхона, ташкилот ва аҳолининг ўз маблағлари ҳисобидан 36.3 % ёки 50.1 трлн.сўм молиялаштирилди. Жами инвестициялар ҳажмида, марказлашган молиялаштириш манбалари ҳисобидан молиялаштирилган асосий капиталга инвестицияларнинг улуши, ўтган йилнинг мос давригадаги улушига нисбатан 6.7 % пунктга пасайиб, 21.8 %ни ёки 30 178.7 млрд.сўмни ташкил этди. Мос равишда марказлашмаган молиялаштириш манбалари ҳисобидан 107 927,9 млрд.сўм ёки жами инвестицияларнинг 78.2 % инвестициялари ўзлаштирилиб, ўтган йилнинг мос давридаги кўрсаткичларга нисбатан 6.7 % пунктга кўпайди [10].

Пандемия сабабли дунёнинг етакчи давлатлари инқирозга қарши курашиш дастурларини ишлаб чиқиб, мазкур дастурларда кўзда тутилган чоратадбирларни молиялаштириш манбаларини шакллантирди. Хусусан, коронавирус инфекцияси тарқалиши энг кўп кузатилган АҚШда инқирозга қарши курашиш дастурига 2,3 трлн. (ЯИМнинг 11%), Германия 189,3 млрд.(ЯИМнинг 4,9%), Хитой 168,7 млрд.(ЯИМнинг 1,2%), Канада 145,4 млрд.(ЯИМнинг 8,4%), Австралия 133,5 млрд.(ЯИМнинг 9,7%),коронавирус инфекцияси нисбатан кам тарқалган Япония 5,2 млрд., Аргентина 4,45 млрд. ва Индонезия 2,2 млрд. АҚШ долларига тенг бўлган маблағларни ажратди. Вақт ўтиши билан G20 гуруҳига кирувчи давлатларнинг инқирозга қарши курашиш дастурлари қандай натижа берганлигига баҳо берамиз [11].

Инвестиция сиёсати жамиятда моддий ва номоддий ишлаб чиқариш соҳаларига мақсадли ва илмий асосланган инвестициялар жалб қилишни ўзида акс эттиради. У ёки бу давлатнинг замонавий инвестиция сиёсати иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, иқтисодиётни кўтариш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, аҳолини иш билан таъминлаш, инновацион янгиликлар киритиш ва шунингдек экологик муаммоларни ҳал этиш билан ажралиб туради.

1-жадвал

Асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар
(2020 йил январь-сентябрь) [11]

	Млрд. сўм	ўсиш суръати % да	умумий ҳажмга нисбатан, % да	
			2019 й.	2020 й.
Жами	138106,6	91,3	00,0	100,0
марказлашган инвестициялар:	30178,7	70,3	8,5	21,8
- республика бюджети	8987,5	69,9	8,5	6,5
- Молия вазирлиги ҳузуридаги сув билан таъминлаш ва канализация тизимларини ривожлантириш жамғармаси	1365,5	99,7	0,9	1,0
- жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш жамғармаси	х	Х	Х	х
- тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағлари	1365,7	20,7	4,4	1,0
- шу жумладан, млн. АҚШ долларида	137,4	20,2	Х	х
- Ўзбекистон Республикаси кафолати остидаги хорижий кредитлар	18460,0	83,4	4,7	13,3
шу жумладан, млн. АҚШ долларида	1857,0	81,6	Х	х
марказлашмаган инвестициялар:	107927,9	99,6	1,5	78,2
- корхона маблағлари	37916,3	116,3	1,6	27,5
- аҳоли маблағлари	12157,2	79,8	9,8	8,8
- тўғридан-тўғри, бошқа ва кафолатланмаган хорижий кредитлар	38132,7	103,3	4,4	27,6
- шу жумладан, млн. АҚШ долларида	3835,9	101,0	Х	х
<i>шундан:</i>				
- тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар	15086,1	53,0	15,9	10,9
- шу жумладан, млн. АҚШ долларида	1517,6	51,5	Х	х
- тижорат банклари кредитлари ва бошқа қарз маблағлари	19721,7	83,4	15,7	14,3

1-жадвал маълумотларини таҳлил қилсак, 2020-йилнинг январь-сентябрь ойларида 138,1 трлн. сўм асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилиб, уларнинг 63,7 % и ёки 88,0 трлн. сўми жалб этилган маблағлар ҳисобидан молиялаштирилган бўлса, корхона, ташкилот ва аҳолининг ўз маблағлари ҳисобидан 36,3 % ёки 50,1 трлн. сўм молиялаштирилди. Жами инвестициялар ҳажмида, марказлашган молиялаштириш манбалари ҳисобидан молиялаштирилган асосий капиталга инвестицияларнинг улуши, ўтган йилнинг мос давридаги улушига нисбатан 6,7 % пунктга камайиб, 21,8 % ни ёки 30 178,7 млрд. сўмни ташкил этди. Мос равишда, марказлашмаган молиялаштириш манбалари ҳисобидан 107 927,9 млрд. сўм ёки жами инвестицияларнинг 78,2 % инвестициялари ўзлаштирилиб, ўтган йилнинг мос давридаги кўрсаткичга

нисбатан 6,7 % пунктга кўпайди. 2020- йилнинг январь-сентябр ойларида корхона ва ташкилотларнинг ўз маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган асосий капиталга инвестициялар – 37 916,3 млрд. сўм ёки жами асосий капиталга инвестицияларнинг 27,5 фоизини ташкил этди. Аҳоли маблағлари ҳисобидан жами асосий капиталга инвестицияларнинг 8,8 фоизи ёки 12 157,2 млрд. сўми ўзлаштирилди. Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобидан ўзлаштирилган инвестициялар ҳажми 15 086,1 млрд. сўмни ташкил этди ва ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 5,0 % пунктга камайиб, 10,9 % ни ташкил этди.

Мамлакат инвестиция сиёсатини юритишда ишлаб чиқариш тармоқларини техник ва технологик таркибий ўзгартириш масалаларига ҳам эътибор қаратилади. Ишлаб чиқаришнинг таркиб топган тармоқларини қайта қуриш, замонавий ишлаб чиқариш воситалари билан қуроллантириш, бевосита хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг бир йўналиши бўлса, иккинчи йўналиши янги ишлаб чиқаришлардаги бевосита хорижий инвестициялар, яъни автомобилсозлик, электрон, электротехника саноати таркиб топмоқда. Қурилиш индустрияси, алоқа тармоқлари тизимида ва қишлоқ хўжалигида энг янги технологиялар жорий қилинмоқда.

2-жадвал

Иқтисодий фаолият тури бўйича асосий капиталга киритилган инвестициялар (2020 йил январь-сентябрь) [11]

Йўналишлар	Млрд. сўм	умумий ҳажмга нисбатан, %да	
		2019 й.	2020 й.
Асосий капиталга инвестициялар – жами	138106,6	100,0	100,0
шу жумладан иқтисодий фаолият тури бўйича:			
- қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалиги;	11971,8	8,4	8,7
- тоғ-кон саноати;	14186,7	8,1	10,3
- ишлаб чиқариш саноати;	44586,8	27,1	32,3
- электр энергияси, газ, буғ ва конденцияланган ҳаво	7881,2	11,7	5,7
- сув билан таъминлаш, канализация, чиқиндиларни йиғиш ва қайта фойдаланиш;	2315,6	2,3	1,7
- қурилиш;	5608,0	5,6	4,1
- улгуржи ва чакана савдо, моторли транспорт воситалари ва мотоциклларни таъмирлаш;	6269,1	3,3	4,5
- ташиш ва сақлаш;	7437,4	5,5	5,4
- яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар;	1655,8	1,5	1,2
- ахборот ва алоқа;	3494,5	1,6	2,5
- молия ва суғурта фаолияти;	1398,6	0,8	1,0
- касбий, илмий ва техник фаолият;	2366,0	1,4	1,7
- таълим;	3649,0	2,9	2,6
- соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматлар кўрсатиш;	4080,0	2,2	3,0
- санъат, кўнғил очиш ва дам олиш;	2225,0	1,1	1,6
- турар-жой қурилишига инвестициялар;	13124,1	11,6	9,5
- бошқа фаолият турлари.	5857,0	4,9	4,2

2-жадвал маълумотларини таҳлил қиладиган бўлсак, Асосий капиталга инвестицияларнинг иқтисодий фаолият турлари бўйича таркибида қайта ишлаш саноати етакчилик қилмоқда. Ушбу иқтисодий фаолият турида жами молиялаштириш манбалари ҳисобидан 44 586,8 млрд. сўм ёки жами асосий капиталга киритилган инвестицияларнинг 32,3 % и ўзлаштирилган. Унинг таркибида энг кўп инвестициялар ўзлаштирилган 3 та фаолият турлари қуйидагилар:

- тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш – 11 186,9 млрд. сўм (жами асосий капиталга инвестициялардаги улуши 8,1 %)

- бошқа нометалл минерал маҳсулотлари ишлаб чиқариш – 9 634,1 млрд. сўм (7,0 %);

- металлургия саноати – 8 187,2 млрд. сўм (5,9 %).

Тоғ-кон саноатида жами 14 186,7 млрд.сўм ёки республика бўйича жами инвестициялар ҳажмининг 10,3 % и ўзлаштирилган бўлиб, унинг таркибидан 7,7 % и ёки 10 610,9 млрд. сўми хом нефт ва табиий газ қазиб чиқариш соҳасига тегишлидир.

Мамлакатнинг ишлаб чиқариш салоҳияти, иқтисодий ривожланиш даражалари, моддий ва маънавий ишлаб чиқариш сифатлари ва ҳажмининг ўсиши, ишлаб чиқариш инфраструктурасининг тараққиёти кўп жиҳатдан инвестициялар ва инвестиция сиёсатига боғлиқ бўлади. Демак, инвестицион фаолиятнинг муҳим босқичи кўпроқ инвестицион сиёсатга тааллуқли бўлиб, давлат мамлакат ичкарасида инвестицион фаолиятни ҳукумат тадбирлари орқали мувофиқлаштириб боради.

Инвестицион сиёсат биринчи навбатда инвестицион муҳитнинг субъектив ташкил этувчиларига таъсир этади. Инвестицион муҳитни яхшилашга қаратилган инвестицион сиёсат йўналишлари ичида қуйидагиларни алоҳида кўрсатиш лозим:

- мамлакат ва чет эл инвесторлари учун қулай механизм яратиш;
- капитал маблағлар самарадорлигини ошириш;
- инвестицион фаолият билан шуғулланишдаги риск даражасини минималлаштириш.

Инвестицион сиёсат охир-оқибатда мамлакатни барқарор ижтимоий ва иқтисодий ривожланиши ҳамда аҳоли турмуш даражасини оширишга қаратилган бўлиши керак. Дарҳақиқат, хорижий инвесторнинг кейинги қизиқишлари кўйилган капиталнинг қопланиш муддати, инвестицияларнинг капиталлашув жараёнлари, томонлар улушлари ва фойданинг бўлиниши, шунингдек, мамлакатдаги бозор иқтисодиёти муносабатларининг кечиши ва бунга халқаро ташкилотларнинг муносабатлари масалаларига эътибор қаратилади.

Давлат инвестиция сиёсати қуйидаги таркибий тузилишга эга бўлиб, ўз ичига қуйидаги стратегик ва тактик тадбирларни қамраб олади:

- давлатнинг муҳим иқтисодий кўрсаткичларини прогнозлаштириш;
- иқтисодиёт тармоқларида молиявий сиёсатни белгилаш;

- давлат ва инвестор ўртасидаги муносабатларни меъёрий тартибга солиш;
- инвестицион товарларни хариб қилиш бўйича давлат бюртмаларини шакллантириш.

Инвестиция сиёсатининг таркибий тузилиши ўзаро бир-бири билан боғлиқ бўлиб, давлат инвестиция сиёсати уларни йўналтирувчи бош звеноси ҳисобланади. Давлат инвестиция сиёсати ҳудудий ва тармоқ инвестиция фаолиятини мувофиқлаштириб, уларга инновация ва хорижий инвестицияларни жорий қилишдаги бош режа ҳисобланади. Шунингдек, тармоқлар ҳамда хўжалик юритувчи корхоналар ва ташкилотлар (микро) даражасидаги инвестиция фаолияти учун “ўйин қоидаси” ни ташкил қилиб беради.

3-жадвал

Давлат инвестиция сиёсатининг турлари

Белгилари	Инвестиция сиёсатининг турлари
а) Ҳокимият органлари	Давлат; Ҳудудий; Маҳаллий
б) соҳа ва тармоқлар иқтисодиёти бўйича	ўрта ва кичик тадбиркорлик соҳаларининг инвестиция сиёсати; давлат ва хусусий сектор инвестиция сиёсати; тармоқлар иқтисодий фаолияти инвестиция сиёсати (саноат, қишлоқ хўжалиги ва бошқа)
в) давлат фаолиятининг йўналишлари бўйича	қонун ижодкорлиги фаолияти; прогнозлаштириш; дастурлаштириш; давлат бюртмаларини шакллантириш; инвестиция ресурсларини харид қилиш бўйича; инвестиция жараёнларини молиявий ва ходимлар таъминоти бўйича
г) давлат томонидан тартибга солишнинг усуллари бўйича	бевосита, билвосита; маъмурий ва бозор механизмлари бўйича
д) давлат молиялаштириш инструментлари бўйича	бюджет; бюджетдан ташқари; меъёрий
е) даврийлик хусусиятига кура	Стратегик ва тактик

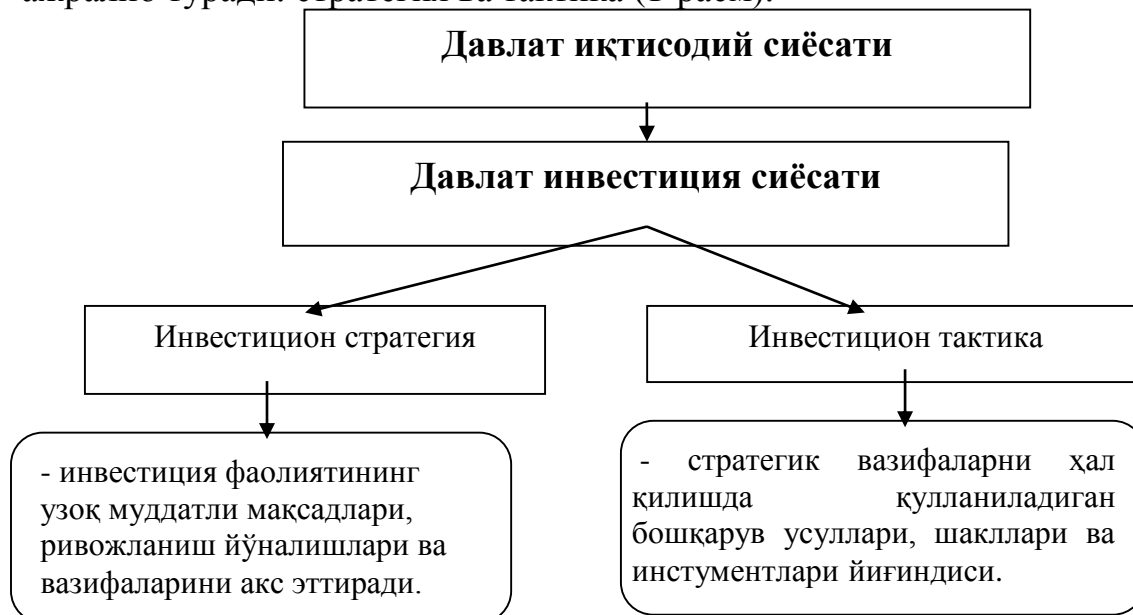
Тармоқ давлат инвестиция сиёсати – бу макродаражадаги инвестиция сиёсатининг таркибий тузилиши бўлиб, иқтисодиётнинг устувор тармоқларини давлат томонидан қўллаб-қўвватлаш тадбирларидир.

Ҳудудий давлат инвестиция сиёсати – ҳудуд мафаатларидан келиб чиққан ҳолда фаол инвестиция фаолиятини ташкил қилиш бўйича олиб бориладиган чора-тадбирлар мажмуасидир. Ҳар бир ҳудудда давлат инвестиция сиёсати ўзига хос хусусиятларига эга бўлади ва унга қуйидаги омиллар таъсир кўрсатади:

- ҳудуднинг географик жойлашуви ва табиий-иқлим шароитлари;
- демографик ҳолати;

- маҳаллий ҳокимият органларининг олиб бораётган иқтисодий ва ижтимоий сиёсати;
- ҳудуднинг мавжуд ишлаб чиқариш-техник, молиявий ва инновацион салоҳияти;
- моддий ресурслар билан таъминланганлик даражаси;
- ҳудуднинг инвестицион жозибалорлиги;
- атроф-муҳитнинг ҳолати.

Давлат инвестиция сиёсатининг таркибида қуйидаги фаолият шакллари ажралиб туради: стратегия ва тактика (1-расм).

1-расм. Давлат инвестиция сиёсатининг тизими¹

Давлатнинг инвестиция соҳасидаги *стратегияси* - бу иқтисодиётнинг йирик масштабдаги, узок муддатли комплекс вазифалар ечимига қаратилган фаолияти ҳисобланади. Стратегиянинг қуйидаги элементлари мавжуд:

1. Инвестиция фаолиятини тартибга солишда устуворлик ва тамойилларга амал қилган ҳолда, узок муддатли вазифа ва мақсадларнинг белгилаб олиниши;
2. Молиялаштириш манбаларининг аниқлаб олиниши;
3. Инвестициялаш йўналишларини танлаш.

Стратегик вазифаларни ҳал қилишда қулланиладиган бошқарув усуллари, шакллари ва инструментлари йиғиндиси тактикадир.

Давлат инвестиция сиёсатининг моҳияти, унинг олдида қўйилган вазифалар давлатнинг бошқа сиёсат турлари билан бевосита боғлиқ. Мисол учун, инвестиция фаолиятини молиялаштиришнинг асосий манбаи бўлган асосий воситаларни қайта молиялаштириш учун ажратиладиган ва фойдаланиладиган амортизация ажратмаларини ажратиш тартиби ва усуллари амортизация сиёсатига боғлиқ бўлади.

¹ Муаллиф томонидан тузилган

Давлат инвестиция сиёсатини уни амалга оширишнинг аниқ механизмларисиз тасаввур қилиб бўлмайди. *Иқтисодий механизм* – бу иқтисодий фаолиятни амалга ошириш тартибини белгиловчи ички тизим ва тузулишдир.

2-расм. Давлат инвестиция сиёсатини амалга ошириш механизми²

Давлат инвестиция сиёсатини амалга ошириш *механизмлари* қуйидагиларни ўзида акс эттиради:

1. Муайян мақсадга эришишга қаратилган йул харитаси (инвестиция фаолиятида ечимини кутаётган бошқарув вазифалари). Инвестиция сиёсатини амалга ошириш муддатларини, масъулларини, молиялаштириш манбалари ва усулларини ўзида акс эттирувчи концепциялар ишлаб чиқиш.

2. Инвестиция сиёсатини амалга оширувчи муайян ҳокимият органларини белгилаб олиш. Шунингдек, инвестиция сиёсатини амалга оширувчи масъул органларнинг ўзаро муносабат тартиблари ва ваколатларини белгилаш.

3. Инвестиция сиёсати вазифаларини амалга ошириш учун мулжалланган давлат ресурслари ҳажмини белгилаш. Инвестицияларни жалб қилиш учун қўлай инвестицион мўҳитни шакллантириш.(инвестицион бозорни таъминлаш учун инфраструктурани яратиш).

4. Инвестиция сиёсатини амалга ошириш юзасидан назоратлар ўтказиш.

5. Давлат ва маҳаллий бюджетдан фойдаланиш қоидаларини ўзида акс эттирувчи зарур бўлган норматив-ҳуқуқий базани яратиш.

Бироқ, пандемия ва унинг тарқалишига қарши қаратилган чеклов чоралари дунё иқтисодиётига кескин ва сезиларли даражада зарар етказди. Мутахассисларнинг таъкидлашича, ишлаб чиқариш суръатларининг бундай кескин пасайиши Иккинчи жаҳон уруши давридан бери биринчи марта кузатилмоқда. Жаҳон Банкнинг 2020 йил июнь ойидаги тахминларига кўра,

² Муаллиф томонидан тузилган

2020 йили дунё иқтисодиёти 5,2 фоизга қисқариши кутилмоқда. Аҳоли жон бошига даромадлар миқдори 3,6 фоизга камайиб, бунинг натижасида ер юзининг миллионлаб аҳолиси қашшоқликка юз тутиши мумкин.

Ривожланган давлатларда иқтисодий фаоллик 7 фоизга, ривожланаётган мамлакатларда 3 фоизга камайиши тахмин қилинмоқда. Жорий йилда Европа минтақасида ишлаб чиқариш ҳажми 10 фоизгача қисқариши, АҚШ ва Япония каби давлатлар ўзларининг 6,1 фоизгача бўлган Ялпи ички маҳсулотларини йўқотиши мумкин. Шарқий Европа ва Марказий Осиё минтақасида иқтисоднинг ўртача 4,7 фоизга, Россияда 6 фоизга қисқариши кутилмоқда.

БМТнинг Савдо ва ривожланиш бўйича Конференцияси (ЮНКТАД) тахминларига кўра, пандемиянинг салбий оқибатлари 2020-2021 йилларда дунё миқёсида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажмининг 40 фоизгача қисқаришига олиб келиши мумкин. Бу сўнгги 20 йил ичидаги энг паст кўрсаткич ҳисобланади [13].

Хулоса ва таклифлар

Пандемия шароитида инвестицион муҳит инвестицион фаолият стратегиясини ишлаб чиқиш ва жорий этилишига хизмат қилади. Жумладан;

- Пандемия ва ундан кейинги йилларда аҳолини озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қоплаш мақсадида, узоқ вақт ва катта инвестиция маблағлари талаб этмайдиган, қисқа вақтда даромад олиш ва иш ўринларини яратиш имконини берадиган мобил технологик линияларга устуворликни қаратиш, Мисол учун, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаш, гушт ва гушт ўрнини босадиган маҳсулотлар ишлаб чиқариш масалларига;

- маҳаллий инвесторларни рағбатлантириш, қонунчиликда хорижий инвесторларга мўлжалланган енгиллик ва имтиёزلарни маҳаллий инвесторлар учун ҳам татбиқ этиш муҳим аҳамият касб этади.

- устувор деб, саналган соҳалардаги инвестицион лойиҳаларни амалга оширишда ҳам хорижий ҳам маҳаллий инвесторлар учун қонунчилик талаблари 10-20 йилга ўзгармаслигини давлат томонидан қафолатланган тартибларини белгилаш.

Ўзбекистоннинг инвестицион сиёсати қуйидагиларга йўналтирилган бўлиши керак:

- республика қонунчилиги камчиликларини бартараф этишга;
- давлатнинг инвестицион сиёсати ноизчиллигини текислашга;
- ортиқча ишчи кучига эга бўлган ҳудудларга инвестицияларнинг кўплаб тўпланишига қулай шарт-шароит яратадиган инвестицион муҳитни шакллантиришга;
- ижтимоий масалаларни ҳал этишга;
- ҳудудлардаги инфратузилмани ривожлантиришга.

Шунингдек, маҳаллий давлат ҳокимият органлари хужалик юритувчи субъектларга солиқ, ишлаб чиқариш қувватлари, бино ва иншоотлар, каби масалаларда рағбатлантирувчи имтиёزلарни бериш орқали ўз ҳудудларида инвестицион фаолликка эришишлари мумкин. Бу тадбирларнинг барчаси инвестицион муҳитни яхшиланиши ҳамда инвестицияларнинг тўпланишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. «Халқ сўзи» газетаси 2018 йил 28 декабрь.
2. Тихомиров Л.В. Юридическая энциклопедия. Под ред. М.Ю.Тихомирова. –М.: 1998, с.181.
3. Lex.uz
4. Махмудов С. Б. Инвестиция фаолиятини молиялаштиришнинг ноанъанавий усуллари тақомиллаштириш. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий журнали. №5, октябрь, 2020 йил. 2 бет.
5. Носиров Э.И. Инвестиция рискларини бошқариш. Ўқув қўлланма,
6. Подшиваленко Г.П., Киселева Н.В. Инвестиционная деятельность. - М.: Кнорус, 2005. - 432 с.
7. Валинурова Л.С. Оценка инвестиционной привлекательности экономических систем: теория и практика / Л.С. Валинурова. - Уфа.: РИОБАГСУ, 2002. -250 с.
8. О.Т.Астанакулов “Қорхоналар инвестиция фаолияти таҳлили методологиясини тақомиллаштириш” иқтисодий фанлари доктори (DSc) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация, Т.: 2020 йил 44-45б.
9. Электронное научно-практическое периодическое издание «Экономика и социум» №12(79) 2020. www.iupr.ru Российская Федерация, г.Саратов
10. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси “Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати 2020 йил январь-сентябрь” 2020 йил
11. Давлат статистика қўмитаси, www.stat.uz
12. Носиров Э.И. Коронавирус пандемияси инқирозининг жаҳон иқтисодиётига таъсири. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 3, июнь, 2020 йил. 7- бет.
- 13.Эминов А. Пандемия ва пандемиядан кейинги давр: хорижий давлатларда инвестиция сиёсати қандай кечмоқда? <https://aniq.uz/yangiliklar/pandemiya-va-pandemiyadan-keyingi-davr-xorijiy-davlatlarda-investisiya-siyosati-qanday-kechmoqda>

